

3. Зусмановский А.Г. Методика прогнозирования ресурса университета коров // Проблемы и перспективы интенсификации скотоводства. — 1987. — С. 10—13.

4. Максимов Ю.Л. Оценка первотёлок по укороченной лактации // Животноводство. — 1983. — № 4. — С. 47—49.

Прогнозирование молочной продуктивности с учетом особенностей лактационной деятельности первотелок черно-пестрой породы различных сезонов отелов.

Г.П. Бондаренко

Рассмотрена возможность прогнозирования молочной продуктивности первотёлок чёрно-пёстрой породы разных сезонов отёла. Построены высокодостоверные регрессионные модели, позволяющие по удою первых 90 дней лактации определять удои за 305 дней первой лактации.

Prediction of milk performance with regard for peculiarities of lactation tendency of the black-and-white breed heifers of different seasons of calving.

G. Bondarenko

The possibility of milk productivity prognosis of the Black-and-white breed heifers of different seasons of calving was considered. Highly reliable regression models were constructed that enabled to calculate the 305 days lactation yield using the first 90 days yield of the first lactation.

636.2.033.082.(09)

І.С. БОРОДАЙ*

Інститут розведення і генетики тварин УААН

**ЕВОЛЮЦІЯ ПОПУЛЯЦІЇ
ЧЕРВОНОЇ СТЕПОВОЇ ХУДОБИ
У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ ст.**

Висвітлено основні передумови та напрями еволюції популяції червоної степової худоби України у другій половині ХХ ст. Основну увагу зосереджено на аналізі методик виведення нових порід та породних типів, у яких за материнську основу використано червону степову худобу. Розкрито перспективні напрями роботи з новоствореним масивом худоби.

** Науковий керівник — академік УААН В.П. Буркат.*

Розведення і генетика тварин. 2003. № 37

© І.С. Бородай, 2003

Червона степова порода — одна із найдавніших вітчизняних порід. Її еволюція тривала понад два сторіччя. Однак кардинальні зміни у роботі з породою відбулися саме у другій половині ХХ ст., коли на її основі шляхом складного відтворувального схрещування за використання кращого світового генофонду створено і створюються нові національні породи й типи, які вирізняються високими продуктивними та технологічними якостями, економічністю, винятковою адаптованістю до екстремальних природно-кліматичних умов, що свідчить про їхню перспективність для регіонального розведення. Оскільки породотворний процес на півдні України ще триває, нагальна необхідність у проведенні історичних розвідок даного напрямку не викликає сумніву.

Матеріал і методика досліджень. Досліджуючи задану проблему, автор спирався на численний фактичний матеріал, маючи на меті відтворення цілісної картини еволюції популяції червоної степової худоби в Україні у другій половині ХХ ст. Основні методи дослідження — системний та хронологічний, застосування яких дало змогу відобразити процес еволюції популяції у динаміці та відповідній послідовності.

Результати досліджень. Червону степову худобу сформовано наприкінці ХVІІІ — на початку ХІХ ст. у результаті довготривалої народної селекції складним відтворувальним схрещуванням місцевої худоби, переважно сірої української, з худобою, завезеною іноземними і російськими переселенцями в період колонізації Таврійського степу [5].

Дослідження еволюційних процесів у популяції червоної степової породи показали, що на окремих етапах її історичного розвитку застосовувались різні селекційні методи, спрямовані на зміну продуктивного напрямку й обумовлені, переважно, соціальними та еколого-економічними чинниками. Особливо чітко ці процеси проявилися у другій половині ХХ ст.

За майже двохсотрічний період червона степова худоба перетворилась на високопродуктивну культурну породу зі значним ареалом поширення і зросла кількісно. Проте уже на початку 50-х років стала очевидною її невідповідність сучасним вимогам інтенсивного виробництва і необхідність значного удосконалення продуктивних якостей у напрямі збільшення живої маси, підвищення жирномолочності та усунення деяких вад екстер'єру.

Враховуючи зазначене, у 50–60-х роках селекційна робота з породою велася як шляхом внутрішньопородної селекції, так і через ввідне схрещування з поліпшувальними жирномолочними породами та зі скороспілими м'ясними породами для створення помісних стад молочно-м'ясного напрямку продуктивності. Під методичним керівництвом НДІ тваринництва Лісостепу і Полісся УРСР у дослідному господарстві "Українка" протягом 1950–1960 рр. здійснювалась робота, спрямована на збільшення молочності та вмісту жиру в молоці шляхом прилиття крові англєрської породи. Результати отримано позитивні [1].

Окрім англєрської, у зоні розведення червоної степової худоби широко використовували джерсейську та червону датську породи. У невеликих масштабах до селекційного процесу залучали остфрїзську, курганську, симентальську, буру латвійську, червону естонську та інші породи. Оскільки більшість із зазначених варіантів поєднань не були достатньо обґрунтовані, значних результатів не отримано [7].

Принципово новим напрямом роботи з породою стало схрещування із скороспілими м'ясними породами. З 1957 р. УНДІ тваринництва степових районів ім. М.Ф. Іванова "Асканія-Нова" започаткував роботу щодо поліпшення м'ясної продуктивності червоної степової худоби шляхом схрещування з молочними шортгорнами. З 1958 р. до селекційного процесу стали залучати породу санта-гертруда. Створено цінні стада молочно-м'ясного напрямку продуктивності [4].

З метою визначення подальших методів роботи з породою 4–6 червня 1962 р. Міністерство сільського господарства УРСР скликало розширену сесію секції тваринництва, яка відбулася в УНДІ тваринництва степових районів ім. М.Ф. Іванова "Асканія-Нова". Однак прийняті рішення прогресивних змін у роботі з породою не передбачали, оскільки перевага, як і раніше, надавалась чистопородному розведенню. Схрещування допускалося в невеликих масштабах у вигляді ввідного. Отриманих помісей рекомендовано використовувати лише на товарних фермах.

Хоча за результатами проведеного дослідження у 50–70-х роках виявлено деяке поліпшення продуктивних і технологічних якостей червоної степової худоби, намітилась не менш очевидна тенденція, яка полягала у скороченні чисельності поголів'я, що зумовлювалось недостатньою пристосованістю чистопородного поголів'я до упродовження інтенсивних технологій. Так коли у 1935 р. червона степова худоба становила 56,01% загального складу молочних порід Ук-

раїни, то в 1964 р. цей показник знизився до 40,03% [11].

Практика скотарства зарубіжних країн та робота щодо реалізації програм виведення українських червоно-рябої та чорно-рябої молочних порід підтверджували, що у короткі строки створити масиви тварин із високим генетичним потенціалом можливо лише шляхом відтворювального схрещування, використовуючи високий генетичний потенціал поліпшувальних порід. Тому у наступні десятиріччя робота з породою зазнала корінних змін і здійснювалась як шляхом чистопородного розведення (для товарних господарств з недостатньою кормовою базою), так і через складне відтворювальне схрещування за використання кращого світового генофонду з метою створення нових типів і порід молочного та м'ясного напрямів продуктивності.

На засіданні ради селекційного центру стосовно червоних порід, яке відбулося у 1978 р. в Асканії-Новій, прийнято рішення щодо створення українського жирномолочного типу з надоем 5–6 тис. кг молока жирністю 3,8–3,9% та живою масою корів 520–550 кг шляхом використання червоної степової, англєрської і червоної датської порід.

Вибір поліпшувальних порід ґрунтувався на принципі подібності, оскільки тварини червоної степової, англєрської й червоної датської порід близькі за напрямом продуктивності та будовою тіла зі значною перевагою останніх за технологічністю. Тож використання зазначених порід зумовлене прагненням одержати тварин молочного типу, які поєднують у собі міцність конституції, пристосованість до умов посушливого клімату червоної степової худоби, високу жирномолочність англєрської, добру молочну продуктивність червоної датської та достатню технологічність обох поліпшувальних порід.

Згідно із схемою схрещування передбачалося отримання тварин другого і третього покоління з часткою спадковості поліпшувальних порід 3/4, 5/8 і 7/8 для наступного розведення "у собі" [2].

Дослідження продуктивних і технологічних якостей помісних тварин показали, що ефект від схрещування незначний і має місце лише в господарствах, де умови годівлі забезпечують отримання надоев на рівні 4000 кг молока. За таких умов спостерігалось зростання молочної продуктивності у помісей до 250–400 кг молока, вмісту жиру до 4%. Відмічено незначне поліпшення форми вимені, швидкості молоковіддачі та екстер'єрних даних [3, 6].

Маловтішні результати спонукали розпочати пошуки нових, більш ефективних методів поліпшення продуктивності худоби, які

завершилися розробкою та реалізацією концепції створення українського голштинізованого типу. Уже перші результати досліджень підтвердили дані вітчизняних і зарубіжних джерел про те, що як поліпшувальну породу слід вибрати голштинську, оскільки представники голштинізованого типу відрізнялися від тварин попереднього типу значно вищою молочною продуктивністю та інтенсивністю росту, поліпшеними технологічними якостями, більшою живою масою [2, 3].

Основна схема схрещування при виведенні голштинізованого типу передбачала дворазове використання голштинських бугаїв і подальше розведення "у собі" помісних тварин із умовною часткою спадковості за поліпшувальною породою 56,25–75%, яка вважалася приблизним орієнтиром, а перевага надавалася тваринам з бажаним рівнем продуктивних та технологічних якостей [2]. Характерно, що при виведенні нового типу на маточному поголів'ї червоної степової худоби використовувались як чистопородні голштинські плідники, так і помісні бугаї з різною часткою спадковості поліпшувальної породи.

У 1998 р. тривала селекційна робота щодо виведення обох типів завершилась їхнього апробацією. Відтоді селекційний процес з новоствореним масивом спрямовувався як у бік чистопородного розведення тварин у межах обох типів, так і на поєднання їхнього генетичного потенціалу з переважною перспективою тварин голштинізованого типу.

У 2000 р. завершився останній етап формування племінного ядра нової української червоної молочної породи. Нині планується проведення її державної апробації. Представникам новоствореної породи притаманні високі продуктивні та технологічні якості. Так середній надій за 305 днів першої лактації сягає 4730 кг молока із вмістом 3,89% жиру і 3,28% білка, за вищу лактацію — 5599 кг молока жирністю 3,85% і білковомолочністю 3,31% [8].

Значним здобутком українських селекціонерів стало створення південного внутрішньопородного типу української чорно-рябої молочної породи, яке здійснювалось шляхом схрещування червоної степової породи з бугаями чорно-рябої голштинської породи та з імпортованими тваринами чорно-рябої голштинізованої худоби. Згідно із схемою схрещування передбачалося одержання тварин з умовною часткою спадковості за голштинською породою 62,5–87,5% для наступного розведення "у собі". Тварини нового типу мають генетичний

потенціал молочної продуктивності 5–6 тис. кг молока, що вище майже на 2400 кг за лактацію від вихідної породи, вміст жиру та білка в молоці — 3,72–3,97% і 3,20–3,30% відповідно. Жива маса дорослих корів — 532–596 кг [10].

Іншим напрямом селекційного процесу стало використання маточного поголів'я червоної степової породи при виведенні м'ясних типів і порід. Так у відтворювальному схрещуванні з шароле, абердин-ангусами, герефордами, породою санта-гертруда і кубинським зебу з 1974 р. створюється південна м'ясна порода. У поєднанні червоної степової породи з плідниками шароле та абердин-ангусами триває робота щодо створення знам'янського м'ясного типу. Тварини південної м'ясної породи та знам'янського м'ясного типу за показниками м'ясної продуктивності, технологічності й економічності відповідають вимогам світових стандартів.

Нині племінна робота новоствореного масиву худоби спрямована на консолідацію цінних господарськи корисних ознак тварин бажаного типу без врахування їхньої частки спадковості на основі лінійного розведення; нарощування племінного поголів'я до кількості, необхідної для апробації породи, формування генеалогічної структури породи — не менше 6 ліній і 18 родин [9].

Висновки. 1. Еволюція популяції української червоної степової худоби в другій половині ХХ ст. відбувалася поетапно. На першому етапі, який охоплює період від 50-х до середини 70-х років, здійснювалось переважно чистопородне розведення худоби. Порода характеризувалась недостатньою молочною продуктивністю та жирномолочністю, деякими екстер'єрними вадами, що визначило її як мало-придатну для застосування в умовах інтенсивних технологій.

2. На другому етапі (1975–2000) на материнській основі червоної степової породи шляхом складного відтворювального схрещування з кращими породами світової селекції створено: українські жирномолочний та голштинізований типи, консолідовані в українську червону молочну породу; південний внутрішньопородний тип чорно-рябої породи; створюються південна м'ясна порода та знам'янський м'ясний тип.

3. Створені високопродуктивні породи і типи свідчать про доцільність подальшого використання червоної степової худоби як материнської основи у процесі породоутворення.

1. Бердник П.П. О вводимом скрещивании красного степного скота с быками-производителями ангерской породы // Племенная работа с красным степным скотом: Мат. сессии животноводства ученого Совета Мин-ва сельского хозяйства УССР, 4-6 июля 1962 г. (Аскания-Нова). — К.: Сельхозгиз УССР, 1963. — С. 151—154.

2. Блізніченко В.Б., Полупан Ю.П. Удосконалення червоної степової породи // Науково-виробничий бюлетень "Селекція". — Число друге. — К., 1995. — С. 85—89.

3. Близниченко В.Б., Баранчук А.Т., Сыч Н.П., Чирик И.И., Полупан Ю.П. Совершенствование продуктивных и технологических качеств красного степного скота путем использования красно-пестрых голштинов // Разведение и искусственное осеменение крупного рогатого скота: Респ. межвед. тем. науч. сб. — К., 1989. — Вып. 21. — С. 3—6.

4. Буйная П.Н. Промышленное скрещивание красного степного скота с быками скороспелых мясных пород — основной способ увеличения производства говядины на юге Украины // Племенная работа с красным степным скотом: Мат. сессии животноводства ученого Совета Мин-ва сельского хозяйства УССР, 4-6 июля 1962 г. (Аскания-Нова). — К.: Сельхозгиз УССР, 1963. — С. 154—155.

5. Класен Х.И. Красный степной скот. — М.: Колос, 1966. — 245 с.

6. Підпала Т.В. Результати поліпшення червоної степової худоби червоними датськими бугаями // Розведення і генетика тварин. — К., 2000. — Вип. 33. — С. 84—93.

7. Полупан Ю.П. Червона молочна порода: генезис і перспективи селекції. — Суми, 2002. — С. 156—160.

8. Полупан Ю.П., Коваль Т. Створення та перспективи української червоної молочної породи (на прикладі племзаводу "Зоря") // Розведення і генетика тварин. — Вип. 36. — С. 12—15.

9. Програма селекції худоби південної м'ясної породи на період 2002—2010 роки / В.П. Буркат, Ю.В. Вдовиченко, Г.М. Подрезко та ін. — 2-ге вид., доп. і доопр. — К., 2003. — 48 с.

10. Рекомендації по створенню південного внутріпородного типу української чорно-рябої молочної породи / М.Я. Єфіменко, В.Б. Блізніченко, Ю.П. Полупан та ін. — К., 2002. — 15 с.

11. Рубан Ю.Д. Эволюция крупного рогатого скота в современной и будущей селекции. — К.: Аграрна наука, 2000. — 240 с.

ЭВОЛЮЦИЯ ПОПУЛЯЦИИ КРАСНОЙ СТЕПНОЙ ПОРОДЫ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XX ст.

И.С. Бородай

Освещены основные предпосылки и направления эволюции популяции красной степной породы Украины во второй половине XX ст. Основное внимание сосредоточено на анализе методик выведения новых пород и типов, в которых

красная степная порода использовалась как материнская основа. Изложены перспективные направления работы с новообразованным массивом скота.

EVOLUTION OF RED STEPPE BREED POPULATION FOR SECOND HALF XX CENTURY.

I. Boroday

Main preconditions and direction of Evolution of Red Steppe breed population for second half XX century are covered. The especial attention is concentrated on analysis of methods of creation of the new types and breed in which Red Steppe breed have utilized as maternal basis. Prospects of the further selection with of new creating file of cattle is outlined.

УДК 338.43:636.2.033

М.Х. ВДОВИЧЕНКО, О.О. ТИМОШЕНКО

Інститут розведення і генетики тварин УААН

РИНОК ЯЛОВИЧИНИ УКРАЇНИ: СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ

Проаналізовано місце яловичини в структурі ринку виробництва м'яса. Розкрито причини зменшення чисельності поголів'я худоби та зниження її продуктивності, подано пропозиції перспектив збільшення обсягів виробництва яловичини.

Рівень споживання продуктів харчування, в тому числі м'яса, — один з важливих показників добробуту населення. В Україні за останнє десятиріччя він значно знизився. У 1990 р. на душу населення споживалося м'яса 68 кг при нормі 80 кг, у 2000 р. — відповідно 32,2 кг, з яких близько 50% яловичини. Це зумовлено різким скороченням поголів'я худоби, зменшенням обсягів виробництва м'яса, іншими соціально-економічними чинниками.

У зв'язку з цим поставлено *мету*: проаналізувати динаміку чисельності поголів'я великої рогатої худоби, у тому числі м'ясного напрямку продуктивності, обсяги виробництва яловичини, причини їхнього зменшення, дати пропозиції щодо збільшення їх у перспективі.

Матеріали і методи досліджень. Матеріалом дослідження були дані Держкомстату України, які оброблялися методом аналізу, порівняння, розрахунків.